

Pár poznámek k problematice zpravodajských služeb v ČR

Oldřich Černý

V roce 2002 jsem napsal pro ženevský DCAF článek o vývoji československé (české) zpravodajské komunity po roce 1989. Tento článek nebyl v žádném případě míněn jako pokus o objektivní definitivní historii této poměrně krátké vývojové fáze, ale spíš jako osobní vzpomínka člověka, který byl svědkem řady dějů, jež na těchto necelých 12 stránkách popisuje.

Československo a později Česká republika stavěly zpravodajskou komunitu na zelené louce (věnují se pouze civilní vnitřní a vnější službě, o činnosti vojenského zpravodajství nejsem dobře obeznámen) a přes velmi štědrnou zahraniční pomoc to byl proces pokusů a omylů, „hits and misses“, přičemž těch „misses“ bylo daleko víc než „hits“.

V roce 2002 se mi zdálo, že největším problémem komunity byla nedostatečná podpora a koordinace ze strany nejruznějších vlád, které jsme tady měli. Na začátku polistopadové éry panovala napříč celým politickým spektrem shoda, že nová zpravodajská komunita této země musí být pevně ukotvena v zákonných normách, musí mít parlamentní dohled, nesmí mít právo zatýkat a vyslýchat a musí se soustředit především na sběr informací o hrozbách pro občany této země, tj. terorismu, organizovaného zločinu a extremismu. Přes tento univerzální konsensus trvalo hrozně dlouho, než vznikl první zákon o Federální informační službě, a není vůbec náhodou, že vznikl díky iniciativě skupiny poslanců, a nikoliv díky legislativní iniciativě vlády.

Po rozdělení státu se poměry nezlepšily, ale naopak, díky Václavu Klausovi a jeho vidění světa, podstatně zhoršily. Jediným legislativním počinem vlády byl tzv. střežový zákon z roku 1994 a toto konstatování (s výjimkou několika drobných novelizací), platí dodnes.

Text napsaný v rámci projektu Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM „Příspěvek k debatě o reformě zpravodajských služeb v České republice: Pracovní panel k reformní agendě“

financovaného

OSI Think Tank Fund, Iniciativa „The Open Society New Response Projects“

září 2008

strana 1

V polovině 90. let 20. století to neměly služby v této zemi jednoduché. Politici neodolali pokušení odvádět pozornost od svých problémů poukazy na „temné rejdy“ zpravodajských služeb (Kalvodagate, Luxgate, Bamberg, atd.). Všechny skandály té doby byly pseudoskandály, v nichž média sehrála roli (užitečných?) idiotů. Služby byly zároveň zesměšňovány a démonizovány. Jedni a ti samí politici o nich mluvili jako o tlupách neschopných Sennettových keystonekých policistů, kteří padají jeden přes druhého nebo jako o všemocných tajných organizacích pracujících na politickou objednávku. Samy služby, krom toho, že vynakládaly spoustu vzácného času na svou obranu, se potýkaly s řadou potíží: měly velké problémy s koordinací, součinností a spoluprací – spolupráce na případu 2,8 kg obohaceného uranu byla vzácnou výjimkou potvrzující pravidlo. Řešily nekonečné personální problémy, včetně vln vzájemných vnitřních migrací, které se postaraly o jakýsi ďábelský kruh, z něhož nebylo úniku: nepochopení či uražení jedinci, kteří z BIS přešli do ÚZSI a naopak, si svá kuří oka přinesli s sebou, a přispívali tak k ještě větší řevnivosti mezi oběma organizacemi. Klasická kontrarozvědka v podstatě neexistovala (existuje dnes?). Na druhé straně se férově sluší připomenout, že představitelé služeb kromě reálných odhadů vývoje občas strašili vládní činitele katastrofickými vizemi, které nikdy nebyly naplněny (např. obrovské imigrační vlny po rozpadu Sovětského svazu, které s sebou přinesou organizovaný zločin, nezaměstnanost a polarizaci celé společnosti), či naletěli primitivním provokatérům (to, že při zásahu na letišti Mošnov v případě údajně červené rtuti nezahynul jediný člověk, je zázrak, z něhož se dodnes raduji).

Nejsem seznámen se současnou situací, ale přesto si optimisticky troufám tvrdit, že se od té doby změnilo mnoho k lepšímu. Stav zpravodajské komunity se zdá být daleko stabilizovanější než v devadesátých letech, vazby na některé státní organizace, které se tehdy pracně budovaly, dnes jakž takž fungují. Za příklad může posloužit vztah mezi ÚZSI a MZV.

Kromě toho zde určitě hraje roli faktor 11. září 2001, který podstatně změnil vnímání služeb jak společností, tak jejími politickými elitami.

Ještě v roce 2002, když jsem psal pojednání pro DCAF, jsem se ztotožňoval s apely na vládu, aby se konečně chytila za nos a stala se oním kýženým koordinátorem, zadavatelem a kontrolorem. Dnes už po ničem takovém nevolám, protože vím, že je to marné. Vláda České republiky v jakékoliv koaliční či jednobarevné podobě nikdy nebude tím ideálním klientem, který by svými parametry vyhovoval šéfům českých zpravodajských služeb. Taková vláda, možná s občasnou výjimkou ve Velké Británii, neexistuje nikde na světě. Když na konci 90. let havarovalo na zahradě Bílého domu malé letadlo, vyprávělo se ve washingtonských restauracích, že to byl poslední pokus tehdejšího šéfa CIA Jima Woolseyho o schůzku s prezidentem Clintonem. Žádná reforma zpravodajské komunity této země se za současné vlády už neuskuteční. Bude-li však cílem této pracovní skupiny dospět k jakémusi souboru doporučení, bylo by asi dobré, soustředit se na dosažitelné minimum:

1. Architektura

Architektura našeho zpravodajského systému je z hlediska ukotvení obou civilních služeb postavená na hlavu. To, co mělo na začátku 90. let jakési objektivní důvody v reminiscencích na 1. a 2. zprávu ministerstva vnitra, už dnes neplatí. V dnešní Evropě (ale i v jiných částech světa) se nenajde služba s vnitřní působností bez jakýchkoliv vazeb na ministerstvo vnitra. Tím nechci navrhnout, aby se BIS stala integrální součástí Ministerstva vnitra České republiky, pouze se domnívám, že by ministr vnitra měl být politicky zodpovědný nejenom za její činnost ale i nutnou koordinaci a spolupráci s Policií České republiky a jinými „law enforcement agencies“, která dnes v podstatě neexistuje.

Nemaje potřebné informace nedokážu posoudit, co si vláda slibuje od navrhovaného sloučení zpravodajských služeb ve vertikální (BIS + ÚZSI) nebo horizontální (ÚZSI + VZS, BIS + Obranné zpravodajství) rovině. Ekonomický přínos by to rozhodně nebyl, na zvýšení

Text napsaný v rámci projektu Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM „Příspěvek k debatě o reformě zpravodajských služeb v České republice: Pracovní panel k reformní agendě“

financovaného

OSI Think Tank Fund, Iniciativa „The Open Society New Response Projects“

září 2008

strana 3

zpravodajské efektivitu moc nevěřím. Možná by bylo dobré, aby vláda tyto reformní záměry podrobněji konzultovala s lidmi, kteří mají určité zkušenosti a už dávno nemají žádné partikulární zájmy v podobě starostí o tvorbu rozpočtu či vlastní kariéru. Osobně si myslím, že jde o jakousi reformu pro reformu, kterou si moc nepomůžeme. Naše jednotky ve světě nutně potřebují zpravodajskou podporu a tu jim ÚZSI neposkytne. Ať tedy vojáci dělají dál to, co umějí, přispívají svou mírou k společnému boji proti terorismu a starají se o kontrarozvědnou ochranu naší armády a hrozbu proliferace (v úzké koordinaci a spolupráci s BIS, ÚZSI a policií). Ať se nepletou do zahraničně-politického zpravodajství, energetické bezpečnosti a mezinárodního organizovanému zločinu atd., což (snad) umí ÚZSI (až na tu úzkou spolupráci a koordinaci, což ovšem není jen chyba Úřadu).

Ukotvení ÚZSI je ještě větší paradox než vzduchoprázdno, v němž dodnes existuje BIS. Služba s vnější působností coby součást (byť volná) ministerstva vnitra je do nebe volající paradox, který nemá v demokratickém světě obdoby. Fakt, že to u nás jakž takž funguje, je dílem součásti této „tradice“, dílem díky předivě dobrých osobních vztahů založených na jakés takés důvěře. To však nemusí trvat věčně a pak nastanou velké problémy. ÚZSI patří pod premiéra, potažmo jím pověřeného ministra (nikoliv však ministra zahraničí!).

2. Integrovaný informační systém státu

Tento stát má integrované systémy kdečeho, včetně městské dopravy. Neexistuje však integrovaný informační systém státu, kde by se analyzovaly nejenom informace od zpravodajské komunity, ale i z jiných důležitých zdrojů (diplomacie, speciální policejní útvary, atd.) a kde by na základě těchto analýz vznikaly jakési „policy recommendations“, které vláda může, ale samozřejmě nemusí vzít na vědomí. První „Rada pro zpravodajskou činnost“ vznikla na začátku 90. let. Tato „Rada“ byla inspirována britským JIC, ale v době svého vzniku k němu měla stejně daleko jako plechové autíčko na klíček k opravdovému

Text napsaný v rámci projektu Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM „Příspěvek k debatě o reformě zpravodajských služeb v České republice: Pracovní panel k reformní agendě“

financovaného

OSI Think Tank Fund, Iniciativa „The Open Society New Response Projects“

září 2008

strana 4

INSTITUT PRO EVROPSKOU POLITIKU
EUROPEUM
INSTITUTE FOR EUROPEAN POLICY

autu. O to však ani nešlo. Hlavním smyslem tohoto počínu bylo vytvořit prostor, kde by se v čele s předsedou vlády mohli setkávat někteří ministři s představiteli zpravodajské komunity, aby se domluvili na způsobu vzájemné komunikace, nebo alespoň předešli největším nedorozuměním. Od té doby se toto těleso pod různými názvy vyvíjelo a zdokonalovalo a je dobře, že existuje. Výše zmíněný analyticko-informační útvar vlády však samozřejmě nemůže zastoupit. Pokud by si ho vláda byla ochotna zřídit, pomůže si a zároveň elegantně a efektivně odpoví na výtky, že neřídí, neúkoluje a nekoordinuje.

Text napsaný v rámci projektu Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM „Příspěvek k debatě o reformě zpravodajských služeb v České republice: Pracovní panel k reformní agendě“

financovaného

OSI Think Tank Fund, Iniciativa „The Open Society New Response Projects“

září 2008

strana 5